

สภาพทั่วไปของจังหวัดขอนแก่นและชุมชนเมืองขอนแก่น

ขอนแก่น เป็นจังหวัดซึ่งมีความเจริญสูงสุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน อันเนื่องมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศ ที่กระจายความเจริญออกไปสู่ภูมิภาค เพื่อลดความแออัดคับคั่งของกรุงเทพฯ และปริมณฑล จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพและความพร้อมมากในด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อที่จะรองรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ จะเห็นได้จากการเป็นศูนย์กลางด้านการคมนาคมขนส่งทั้งทางบกและทางอากาศของภูมิภาค ที่สามารถเชื่อมกับภาคเหนือ กรุงเทพฯ และอินโดจีน

ในการศึกษาสภาพทั่วไปของจังหวัดขอนแก่นและชุมชนเมืองขอนแก่นนั้น เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่แสดงความเชื่อมโยงของการพัฒนาประเทศ ระดับ ภูมิภาค ระดับเมือง และระดับชุมชน ในแง่มุมต่าง ๆ โดยการศึกษาจะแยกศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ประกอบด้วย สภาพทางกายภาพ, สภาพทางเศรษฐกิจ, สภาพทางสังคมวัฒนธรรม และสภาพทางประชากร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดขอนแก่น

4.1.1 สภาพทางกายภาพ

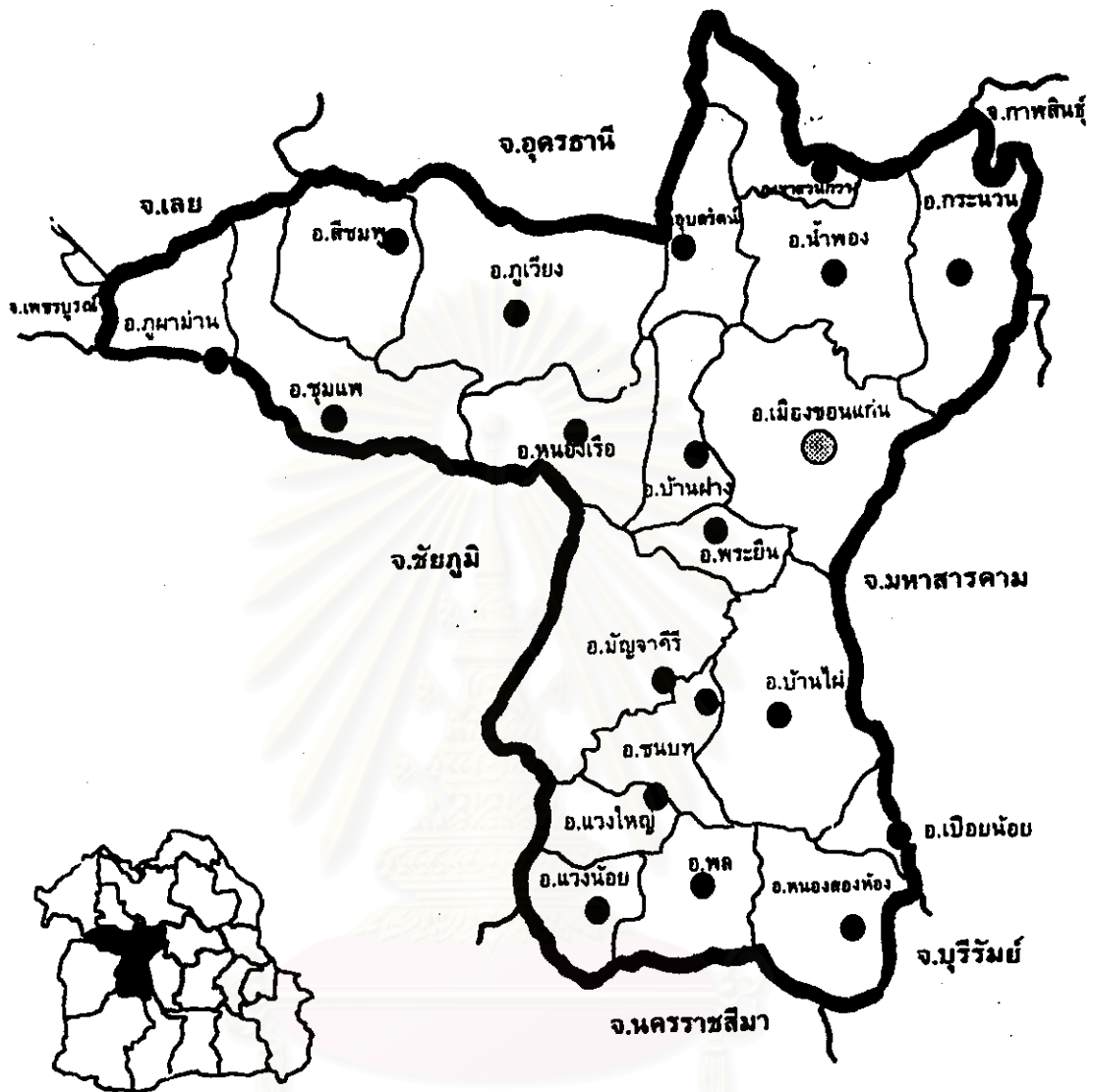
4.1.1.1 ขนาดที่ตั้งและลักษณะภูมิประเทศ

ก. ขนาดและที่ตั้ง

จังหวัดขอนแก่นตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราช ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15-17 องศาเหนือและเส้นแวงที่ 101-103 องศาตะวันออก มีพื้นที่ 10,886 ตารางกิโลเมตร หรือ 6.8 ล้านไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯโดยทางรถยนต์ 445 กิโลเมตร และทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-หนองคาย 450 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงคือ ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดอุดรธานี เลย และหนองบัวลำภู ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา และบุรีรัมย์ ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดกาฬสินธุ์ และมหาสารคาม และทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิ และเพชรบูรณ์ (แผนที่ 4.1)

ข. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดขอนแก่นเป็นที่ราบสูง มีพื้นที่สูงต่ำสลับกันเป็นลูกคลื่นลาดเทลงไปทางทิศตะวันออก และทางทิศใต้ มีที่ราบลุ่มบางตอนแถบลุ่มน้ำชีและลุ่มน้ำพอง พื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางโดยเฉลี่ย 100-200 เมตร ทางทิศตะวันตกเป็นที่ราบสูงและภูเขา ส่วนทางทิศตะวันออกเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ

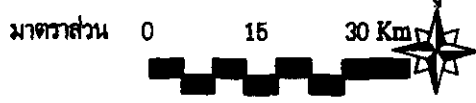
สถาบันวิทยบริการ

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง

แสดง : ที่ตั้งจังหวัดและอำเภอ ในจังหวัดขอนแก่น

- สัญลักษณ์ :
- ขอบเขตจังหวัด
  - ขอบเขตอำเภอ
  - ⊙ ที่ตั้งจังหวัด
  - ที่ตั้งอำเภอ

ข้อมูลอ้างอิงจาก : โครงการศึกษาและจัดทำแผนลงทุนจังหวัดขอนแก่น

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายอภิศักดิ์ ไชยศักดิ์ รหัส 3972374226

แผนที่ 4.1

ค. ภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของจังหวัดขอนแก่นโดยทั่วไป ในรอบ 5 ปี ที่ผ่านมาก (พ.ศ. 2535-2539) มีฝนตกเฉลี่ยประมาณ 1,175.3 มม./ปี อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด 22.49 °C ในเดือนธันวาคม และสูงสุด 33.03 °C ในเดือนเมษายน และในปี 2539 อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด 16.80 °C และสูงสุด 36.00 °C ประกอบด้วย 3 ฤดู คือ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมไปจนถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์

4.1.1.2 ลักษณะทางธรณีวิทยาและทรัพยากรธรรมชาติ

ก. ดิน

ดินในจังหวัดขอนแก่นสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มดินคละ, กลุ่มดินนา, กลุ่มดินไร่, กลุ่มดินภูเขาและที่สูง ซึ่งกลุ่มดินไร่ทั่วไปคละกับดินนาทั่วไป ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ร้อยละ 20 ของพื้นที่จังหวัด และกลุ่มดินนาทั่วไป มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่จังหวัด และกลุ่มดินไร่ทั่วไป มีพื้นที่ร้อยละ 10 ของพื้นที่จังหวัด

ข. แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการอุปโภคบริโภค และทำการเกษตรของจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ลำน้ำชี ลำน้ำพอง และลำน้ำเซียว แม่น้ำทุกสายมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาทางด้านตะวันตกของจังหวัด ขนาดพื้นที่ลุ่มน้ำรวมทั้งสิ้น 10,921 ตร.กม

ค. ป่าไม้

จังหวัดขอนแก่นมีพื้นที่ป่าไม้ 1,849,270 ไร่ ลักษณะป่าประกอบด้วยไม้เนื้อแข็ง ได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ยาง ไม้ประดู่ เป็นต้น เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ 23 แห่ง แต่มีเพียง 10 แห่งที่ยังคงสภาพป่า เหลือรวมกันประมาณ 625,621.085 ไร่ หรือร้อยละ 33.83 ของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั้งจังหวัด

ง. แหล่งแร่และก๊าซธรรมชาติ

แหล่งแร่ที่สำคัญที่พบในจังหวัดขอนแก่น มีอยู่เพียง 2 ชนิด คือ ทองแดง และยูเรเนียม แร่ทองแดงพบอยู่ในบริเวณตำบลบ้านโคกหนองคาม และตำบลในเมือง อำเภอภูเวียง ห่างจากอำเภอภูเวียงประมาณ 18 กิโลเมตร บริเวณช่องเขาประตูตีหมา ทองแดงที่พบเป็นพวก มาลาโดรท์ (maladrite) ชาโคไพไรท์ (Chalcopyrite) และ อะซูไรท์ (azurite) พบเป็นหย่อม ๆ เป็นหินทรายเม็ดทรายปานกลาง สีเทออ่อนมีเศษใบไม้ปนอยู่ด้วย นอกจากนี้ยังมีแร่กัมมภาพรังสีพวกยูเรเนียมร่วมกับแร่ทองแดง แหล่งแร่นี้กำเนิดในหินชุดโคราชตอนบน

4.1.1.3 การใช้ที่ดิน

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในจังหวัดขอนแก่นในแต่ละช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ ปี 2514 - 2534 (ตารางที่ 4.1) พบว่า ปี 2514 มีพื้นที่ทั้งหมด 8.37 ล้านไร่ โดยมีพื้นที่รกร้างว่างเปล่า และยังไม่มีการจำแนกมากที่สุดร้อยละ 62.45 พอถึงปี 2524 และ 2534 จังหวัดขอนแก่นมีพื้นที่ทั้งหมด 6.8 ล้านไร่ ซึ่งเท่ากับพื้นที่ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยมีการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการเกษตรมากที่สุด ร้อยละ 60.16 และ 61.74 ตามลำดับ ในขณะที่พื้นที่ที่ป่าลดลง จากร้อยละ 11.64 เป็น 7.75 ของพื้นที่ทั้งหมด และพื้นที่เมือง และที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 0.98 เป็น 1.31 ซึ่งเกิดจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร

ตารางที่ 4.1 การใช้ที่ดินในจังหวัดขอนแก่น ปี 2514, 2524 และ 2534

สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน	2514		2524		2534	
	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
1. พื้นที่เกษตรกรรมและเพาะปลูก	3,003,996	35.86	4,093,313	60.16	4,200,884	61.74
2. พื้นที่ป่าไม้	51,948	0.62	792,185	11.64	527,343	7.75
3. เมืองและ ที่อยู่อาศัย	89,794	1.07	66,567	0.98	89,185	1.31
4. พื้นที่รกร้างว่างเปล่าและอื่น ๆ	5,231,762	62.45	1,851,689	27.22	1,986,332	29.19
รวม	8,377,500	100.00	6,803,744	100.00	6,803,744	100.00

ที่มา : รายงานสถิติจังหวัดปี 2514, 2524 และ 2535

4.1.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

4.1.2.1 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

ในด้านเศรษฐกิจจังหวัดขอนแก่นถือได้ว่าเป็นจังหวัด ที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่พิจารณาได้จากตาราง 4.4 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งจังหวัด

ตารางที่ 4.2 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในจังหวัดขอนแก่น ตามราคาปี 2531

(หน่วย : พันบาท)

สาขาการผลิต	2534		2536		2538	
	มูลค่า	สัดส่วน	มูลค่า	สัดส่วน	มูลค่า	สัดส่วน
เกษตรกรรม	5,023,162	17.85%	4,121,419	12.37%	4,908,017	11.96%
- กสิกรรม	3,541,133	12.58%	2,870,023	8.01%	3,301,669	8.04%
- ปศุสัตว์	725,412	2.57%	763,671	2.29%	888,619	2.16%
- ประมง	99,696	0.35%	113,687	0.34%	111,417	0.27%
- ป่าไม้	36,479	0.13%	149	0.00%	268	0.00%
- บริการทางเกษตร	290,174	1.03%	242,404	0.73%	256,156	0.62%
- แปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย	330,259	1.17%	331,485	0.99%	350,898	0.85%
เหมืองแร่และย่อยหิน	979,649	3.48%	1,080,602	3.24%	1,232,898	3.00%
อุตสาหกรรม	4,244,967	15.08%	7,450,002	22.36%	9,243,369	22.62%
การก่อสร้าง	2,892,121	10.28%	3,007,761	9.02%	4,741,638	11.55%
การไฟฟ้าและการประปา	606,654	2.15%	706,513	2.10%	996,614	2.43%
การคมนาคมและการขนส่ง	1,440,486	5.12%	2,116,864	6.35%	2,483,136	6.05%
การค้าส่งและการค้าปลีก	4,838,468	17.19%	5,564,720	16.70%	6,676,100	16.26%
การธนาคาร ประกันภัยและอสังหาริมทรัพย์	1,294,716	4.60%	2,170,498	6.51%	2,801,136	6.82%
ที่อยู่อาศัย	1,113,431	3.96%	1,118,063	3.35%	1,201,001	2.93%
ราชการและป้องกันประเทศ	1,677,084	5.96%	1,489,397	4.47%	1,925,491	4.69%
บริการ	4,034,521	14.34%	4,501,518	13.51%	4,843,350	11.80%
ผลิตภัณฑ์รวม	28,144,157	100.00%	33,327,347	100.00%	41,052,638	100.00%

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากตาราง 4.2 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดในปี 2538 มีมูลค่า 41,052 ล้านบาท จัดเป็นอันดับที่ 2 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือรองจากนครราชสีมา และเป็นอันดับที่ 45 ของประเทศ สาขาที่มีความสำคัญ เป็นหลักในโครงสร้างเศรษฐกิจ มี 4 สาขา ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม มีสัดส่วนร้อยละ 22.62 อัตราการเพิ่มเฉลี่ยสูงสุด 3.72 ต่อปี สาขาการค้าส่งค้าปลีก สัดส่วนร้อยละ 16.26 สาขาเกษตรกรรม มีสัดส่วนร้อยละ 11.96 และสาขาราชการ มีสัดส่วนร้อยละ 11.80 และเป็นที่น่าสังเกตว่า สาขาการธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์ มีอัตราการเพิ่มรองลงมาจากสาขาอุตสาหกรรม เฉลี่ย 1.14 ต่อปี

4.1.2.2 การอุตสาหกรรม

การผลิตสาขาอุตสาหกรรมของจังหวัดขอนแก่น มีสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงเป็นอันดับที่ 1 ของจังหวัด ในปี 2538 สาขาอุตสาหกรรมมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ตามราคาของปี 2531 เท่ากับ 9,243.4 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 22.62 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งจังหวัด โรงงานอุตสาหกรรมที่จดทะเบียนประกอบกิจการในจังหวัดขอนแก่น จนถึงเดือนธันวาคม 2539 มีจำนวน 4,476 โรงงาน เงินลงทุนรวม 17,434,649 ล้านบาท มีการจ้างแรงงานรวม 30,647 คน ซึ่งในปี 2539 มีการจดทะเบียนสถานประกอบ

การอุตสาหกรรมประเภท วัสดุก่อสร้างมากที่สุดจำนวน 59 โรงงาน มีจำนวนเงินทุนสูงสุด 260 ล้านบาท และมีการจ้างงานสูงสุด 416 คน

4.1.2.3 การค้า

ธุรกิจที่จดทะเบียนทั้งสิ้นในปี พ.ศ. 2538 มีจำนวน 615 ราย มีทุน จดทะเบียนทั้งสิ้น 903.6 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2533 (582 รายมูลค่า 411.8 ล้านบาท) คิดเป็น 1.2 เท่า และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ธุรกิจที่มีการขยายตัวมาก คือ การก่อสร้าง การค้า การบริการ รวมทั้งกิจการเหมืองแร่

4.1.2.4 การเกษตรกรรม

การเกษตรเป็นอาชีพหลักของประชากรในจังหวัดขอนแก่น โดยมีครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม 191,438 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 71.78 ของครอบครัวประชากรทั้งหมด มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรประมาณร้อยละ 58.43 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ซึ่งการเกษตรกรรมในจังหวัดขอนแก่นจะแยกพิจารณา ดังนี้

ก. ด้านปศุสัตว์

พืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้หลักของการปศุสัตว์ในจังหวัดขอนแก่น คือ ข้าว มันสำปะหลัง และอ้อยโรงงาน ชนิดที่ทำรายได้รองลงไปได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปอแก้ว ถั่วเขียว ถั่วลิสง ไม้ผล ผัก และการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

ข. ด้านปศุสัตว์

1) โค - กระบือ จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีการเลี้ยงโค-กระบือ กันอย่างหนาแน่น ในปี 2539 มีโค 185,041 ตัว แหล่งที่เลี้ยงมากที่สุดอยู่ในเขตอำเภอ มัญจาคีรี เมือง พล และชนบท ส่วนกระบือมีเลี้ยงจำนวน 37,463 ตัวแหล่งที่เลี้ยงหนาแน่นอยู่ในเขต อำเภอ มัญจาคีรี ทนองสองห้อง กระนวน และชนบท

2) การเลี้ยงสุกร ในปี 2539 จำนวนสุกรที่เลี้ยงในจังหวัดขอนแก่นมี 82,184 ตัว ห้องที่มีการเลี้ยงมากที่สุดในเขตอำเภอเมือง มัญจาคีรี และน้ำพอง

3) การเลี้ยงสัตว์ปีก ไก่เนื้อและไก่ไข่ ผลิตโดยเกษตรกรที่อยู่ในสัญญาบริษัทอาหารสัตว์ หรือฟาร์มขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นแอนดอร์ของบริษัท ฟาร์มไก่ขนาดใหญ่ในจังหวัดขอนแก่นอยู่ในเขตอำเภอ พล ทนองเรือ และเมือง สถิติของสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพบว่า ในปี 2539 จังหวัดขอนแก่นมีการเลี้ยงไก่ 3.15 ตัว และเป็ด 4.51 แสนตัว

4.1.3 สภาพทางสังคม-วัฒนธรรม

4.1.3.1 ศาสนา

ประชากรในจังหวัดขอนแก่นส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 99.3 นอกนั้นนับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอื่น ๆ รวม ร้อยละ 0.7 โดยในปี 2539 มีสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา คือ วัด 1,686 แห่ง สำนักสงฆ์ 1,071 แห่ง โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกบาลี 206 แห่ง ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 35 แห่ง โบสถ์คริสต์ 19 แห่งและมัสยิด 1 แห่งพระภิกษุ 7,297 รูปและสามเณร 3,889 รูป

4.1.3.2 ศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรม

สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนจังหวัดขอนแก่น เป็นแบบเรียบง่าย รักรักษา สบ เป็นสังคมแบบชนบท โดยที่สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ตลอดจนการประกอบอาชีพ ยังคงรักษาจารีต ประเพณีดั้งเดิมตามแบบของชนอีสาน ประเพณีของคนในจังหวัดขอนแก่น นอกจากจะเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อ และศาสนาแล้วยังเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ เช่น ประเพณี 12 เดือน ที่เรียกว่า "ฮิตสิบสอง" เป็นประเพณีการทำบุญทางพุทธศาสนาประจำเดือนทั้ง 12 เดือน

ประเพณีที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ งานสมโภชโนโบราณสถานที่สำคัญ ต่าง ๆ เช่น งานไหว้พระธาตุขามแก่น นอกจากนี้ชาวจังหวัดขอนแก่น ยังคงสืบสายวัฒนธรรมต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน ในเรื่อง ประเพณีผีนคอง หรือ งานแต่งงานแบบพื้นบ้าน ประเพณีสู้ขวัญ ประเพณีขอฝน ประเพณีผูกเสี่ยว เป็นต้น

4.1.3.3 การเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนด้วยการเลือกตั้ง มี 2 ระดับคือการเลือกตั้งระดับประเทศ และการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น

1) การเลือกตั้งระดับประเทศจังหวัดขอนแก่นแบ่งเขตการเลือกตั้งออกเป็น 4 เขต จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงมีทั้งจังหวัด 11 คน โดยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 จากผู้มีสิทธิจำนวน 1,123,341 คน มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง 693,394 คน คิดเป็นร้อยละ 61.75 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด มีบัตรเสีย 16,191 คิดเป็นร้อยละ 2.19 และตามรัฐธรรมนูญใหม่ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2541 ได้แบ่งเขตการเลือกตั้งเป็นเขตเดียว เบอร์เดียว ซึ่งจะใช้ในการเลือกตั้งคราวต่อไป

2) การเลือกตั้งระดับท้องถิ่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด จังหวัดขอนแก่น แบ่งเขตเลือกตั้งตามจำนวนประชากร ในเขตการปกครองแบ่งออกเป็น 18 เขต การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลในจังหวัดขอนแก่น มี 4 เทศบาล คือ เทศบาลนครขอนแก่น มีการแบ่งเขตเลือกตั้งเป็น 3 เขต เทศบาลเมืองเมืองพล เทศบาลตำบลบ้านไผ่ และเทศบาลตำบลชุมแพ มีการแบ่งเขตเลือกตั้งเป็น 1 เขต

4.1.3.4 การบริหารการปกครอง

จังหวัดขอนแก่นแบ่งการบริหารการปกครอง ออกเป็น การบริหารราชการส่วนกลาง การบริหารราชการส่วนภูมิภาค และการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ดังนี้

- 1) บริหารราชการส่วนกลาง มีหน่วยงานในสังกัดส่วนกลางของกระทรวง ทบวง กรม และรัฐวิสาหกิจ ที่มาจัดตั้งหน่วยงานเพื่อปฏิบัติงานในพื้นที่ของจังหวัดขอนแก่น รวม 200 หน่วยงาน
- 2) การบริหารราชการส่วนภูมิภาค มีส่วนราชการประจำจังหวัดจำนวน 26 หน่วยงาน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 20 อำเภอ 5 กิ่งอำเภอ 198 ตำบล และ 1,993 หมู่บ้าน
- 3) การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล 4 แห่ง สุขาภิบาล 27 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 191 แห่ง

4.1.3.5 ประชากร

ประชากรในจังหวัดขอนแก่น จากสถิติปี 2539 จังหวัดขอนแก่นมีประชากร 1,672,399 คน เป็นชาย 838,181 คน หญิง 834,218 คน โดยที่อำเภอเมืองขอนแก่นมีจำนวนประชากรสูงสุด จำนวน 222,686 คน รองลงมา คือ อำเภอชุมแพ จำนวน 124,609 คน และน้อยที่สุด คือ อยู่ในเขตอำเภอเปือยน้อย จำนวน 19,748 คน

ความหนาแน่นเฉลี่ย 154 คนต่อตร.กม. โดยที่อำเภอเมืองขอนแก่น มีความหนาแน่นสูงสุด 245 คนต่อ ตร.กม. รองลงมาคือ อำเภอชุมแพ 244 คนต่อ ตร.กม.

อัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา เพิ่มขึ้น 1.2 ต่อปี ซึ่งอำเภอเมืองมีอัตราการเปลี่ยนแปลงสูงสุด โดยเพิ่มขึ้น 2.0 ต่อปี รองลงมาคือ กิ่ง อ.บ้านแฮด โดยเพิ่มขึ้น 1.4 ต่อปี อัตราการเปลี่ยนแปลงติดลบมากที่สุด ที่ อ.บ้านไผ่ ลดลง 26.4 ต่อปี

4.1.4 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

4.1.4.1 สาธารณูปการ

ก. การบริการ

1) โรงแรม

โรงแรมในจังหวัดขอนแก่นมีทั้งสิ้น 40 แห่ง จำนวนจำนวนห้องพักทั้งหมด ประมาณ 2,000 ห้อง และมี 5 แห่ง ที่เป็นโรงแรมขนาดใหญ่ ซึ่งมีห้องพักมากกว่า 100 ห้อง และตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง โรงแรมเหล่านี้มีห้องประชุมขนาดใหญ่สามารถจุคนได้มากกว่า 200 คน และมีบังกะโล เกสเฮาส์ และหอพัก 49 แห่ง

2) สถานีบริการน้ำมัน

ในปี 2537 จำนวนสถานีบริการ 269 ราย และสถานีบริการจำหน่ายแก๊ส 3 ราย ยอดจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงรวมกันทุกประเภท ประมาณ 240 ล้านลิตร เป็นการใช้น้ำมันดีเซลหมุนเร็วมากที่สุด รองลงมาเป็นการใช้น้ำมันเบนซินธรรมดา และเบนซินพิเศษ

ข. การสาธารณสุข

จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางทางด้าน การแพทย์และสาธารณสุขของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และของเขตอินโดจีน เนื่องจากมีโรงพยาบาลและศูนย์แพทย์ที่มีความพร้อมทั้งบุคลากรและเครื่องมือ ประกอบกับมีสถาบันการศึกษา วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรและมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่ผลิตบุคลากรทางด้าน การแพทย์ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่ทันตภิบาล แพทย์ พยาบาล เภสัชกร ทันตแพทย์ เป็นต้น และกำลังมีการขยายตัวอย่างมากโดยเฉพาะมีการก่อตั้งศูนย์หัวใจสิริกิติ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้นที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งคาดว่าจะสามารถให้บริการได้ 15,000 คนต่อปี และโรงพยาบาลเอกชนขนาดใหญ่ก็เปิดเพิ่มขึ้น ทำให้การขยายบริการสาธารณสุขทั้งภาครัฐและเอกชนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

บุคลากรสาธารณสุขทั้งภาครัฐและเอกชนจังหวัดขอนแก่นปี 2539 ประกอบด้วยแพทย์ 688 คน ทันตแพทย์ 67 คน เภสัชกร 121 คน พยาบาลวิชาชีพ 2,360 คน ผู้ช่วย 543 คน เจ้าหน้าที่งานสาธารณสุข 849 คน และทันตภิบาล 63 คน

ค. การศึกษา

จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีบริการทางการศึกษาให้แก่ประชาชน 2 ลักษณะ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน สถานศึกษาที่เปิดทำการสอนในระบบโรงเรียน ในจังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2539 จำนวน 1,276 แห่ง และการศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือศึกษาผู้ใหญ่ ประกอบด้วยหลายโครงการ ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน โครงการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพในศูนย์และในชุมชนรวมทั้งพื้นที่หมู่บ้าน อพ. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดมี 68 ศูนย์ ผู้ดูแลเด็ก 153 คน เด็ก 3,524 คน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ของกรมการพัฒนาชุมชน มี 61 ศูนย์ มีผู้ดูแลเด็ก 125 คน เด็ก 2,608 คน

4.1.4.2 สารานุกรมโภาค

ก. การคมนาคมขนส่ง

จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองหลักที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเส้นทางคมนาคมและขนส่งสะดวกรวดเร็ว ซึ่งมีทั้งการคมนาคมขนส่งทางบก และทางอากาศ ดังนี้

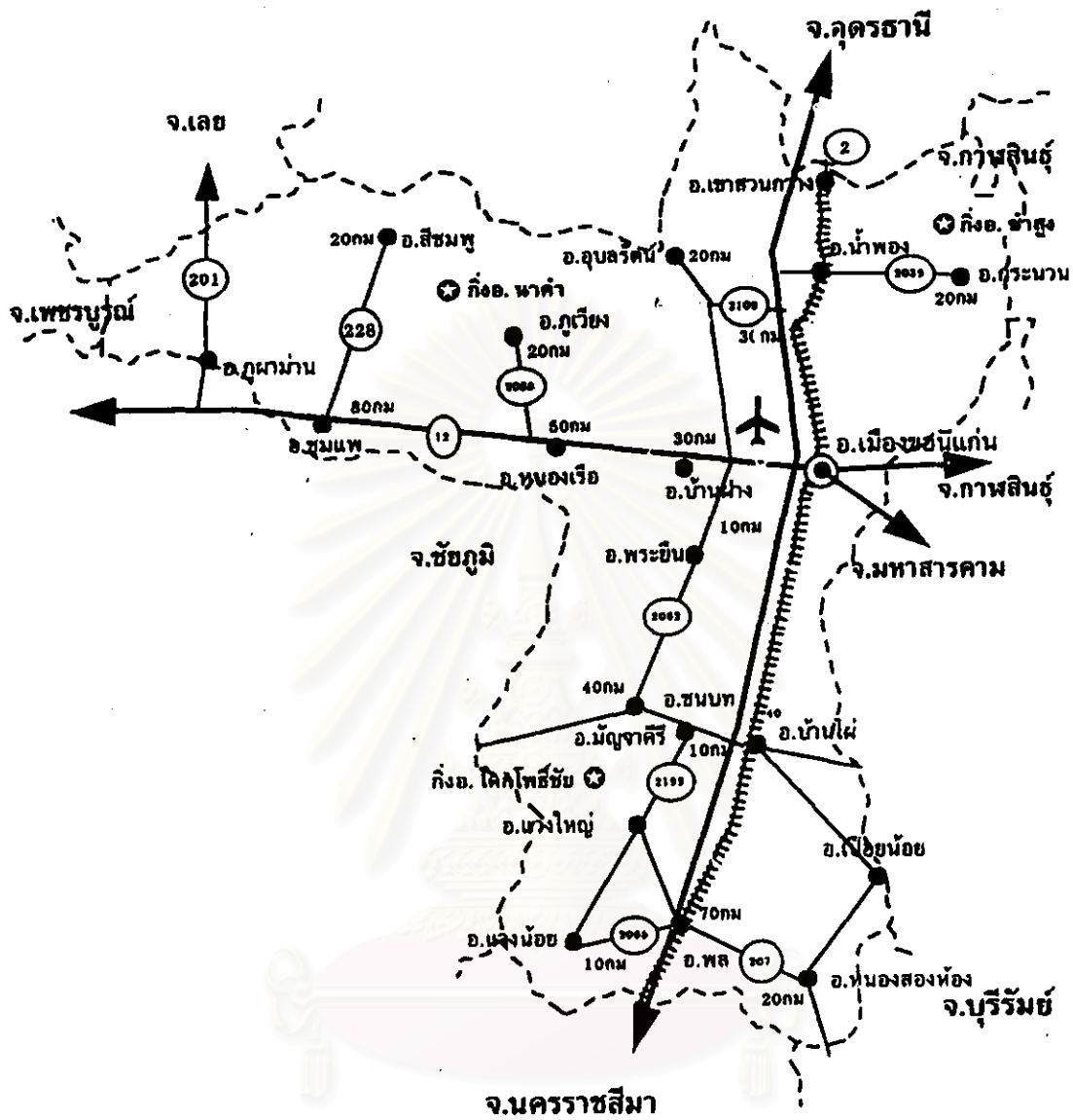
1) การขนส่งทางบก

1.1) ทางรถยนต์ การคมนาคมขนส่งของจังหวัดขอนแก่น อาศัย การคมนาคมทางรถยนต์เป็นหลัก โดยมีเส้นทางเชื่อมกับจังหวัดต่าง ๆ ได้ค่อนข้างสะดวก สำหรับโครงข่ายเส้นทางระหว่างจังหวัดนั้นมีเส้นทางหลวงแผ่นดิน 7 สายพาดผ่าน จากตำแหน่งที่ตั้งซึ่งตั้งอยู่ใจกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางการคมนาคม สามารถติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงได้โดยสะดวก นอกจากนี้ยังมีถนนเชื่อมระหว่างอำเภอต่าง ๆ ภายในจังหวัดอีกหลายสาย (ภาพประกอบ หมายเลข 4.3 และ 4.4) ซึ่งถนนเชื่อมจังหวัดที่สำคัญ

1.2) ทางรถไฟ ทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ถึงหนองคาย ซึ่งขนานมากับทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2 มีจุดจอดรับส่งที่สถานีต่าง ๆ ในจังหวัดขอนแก่น คือ อำเภอพล อำเภอบ้านไผ่ อำเภอเมืองขอนแก่น อำเภอหนองเรือ และอำเภอเขาสวนกวาง และเกี่ยวกับการโดยสาร จากสถิติ ปี 2539 จำนวนผู้โดยสารรถไฟ รวมทุกชั้น 506,605 คน โดยจำนวนผู้โดยสารชั้นสาม มี มากที่สุด 458,950 คน การรถไฟมีรายได้ทั้งหมด 44.2 ล้านบาท การขนส่งสินค้า จากสถิติ ปี 2539 สินค้าที่บรรทุกตลอดทั้งปี รวม 44.5 ล้านตัน การรถไฟมีรายได้ 20.9 ล้านบาท

2) ทางอากาศ

จังหวัดขอนแก่นมีท่าอากาศยานพาณิชย์ของกรมการบินพาณิชย์ 1 แห่ง ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 8 กิโลเมตร ตามเส้นทางสายขอนแก่น-ชุมแพ ในการเดินทางจากขอนแก่นถึงกรุงเทพฯ ใช้เวลาประมาณ 45 นาที ปัจจุบันมีเที่ยวบินของบริษัทการบินไทยจำกัดบินตรงไป-กลับ กรุงเทพฯ-ขอนแก่น วันละ 4 เที่ยวบินและมีเที่ยวบินไป-กลับ เชื่อมระหว่าง กรุงเทพฯ-ขอนแก่น-สกลนคร สัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 2 เที่ยวบินรวมทั้งเที่ยวบินของบริษัท โอเรียนท์ เอ็กซ์เพรส แอร์ จำกัด โดยบินเชื่อมระหว่าง เชียงใหม่-ขอนแก่น-อุบลราชธานี มีเที่ยวบินไปสัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 1 เที่ยวบินและเที่ยวบินกลับ สัปดาห์ละ 1 วัน วันละ 1 เที่ยวบิน นอกจากนี้ยังเชื่อมระหว่าง อุตรธานี-ขอนแก่น-เชียงใหม่ สัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 1 เที่ยวบิน และ จากสถิติการขนส่งเป็นรายเดือนในปี 2539 พบว่า จำนวนเที่ยวบินตลอดปีทั้งหมด 1,760 เที่ยวบิน มีผู้โดยสารทั้งสิ้น 385,293 คน

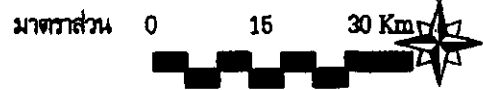

แนวทางการพัฒนาพื้นที่วางสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง

แสดง : โครงข่ายเส้นทางคมนาคมจังหวัดขอนแก่น
 สัญลักษณ์ :

- ..... ขอบเขตจังหวัด
- ที่ตั้งอำเภอ
- ที่ตั้งศาลากลางจังหวัด
- +++ ทางรถไฟ
- ทางหลวงแผ่นดินมีสายทางหรือคอนกรีต
- ทางหลวงจังหวัดมีสายทางหรือคอนกรีต

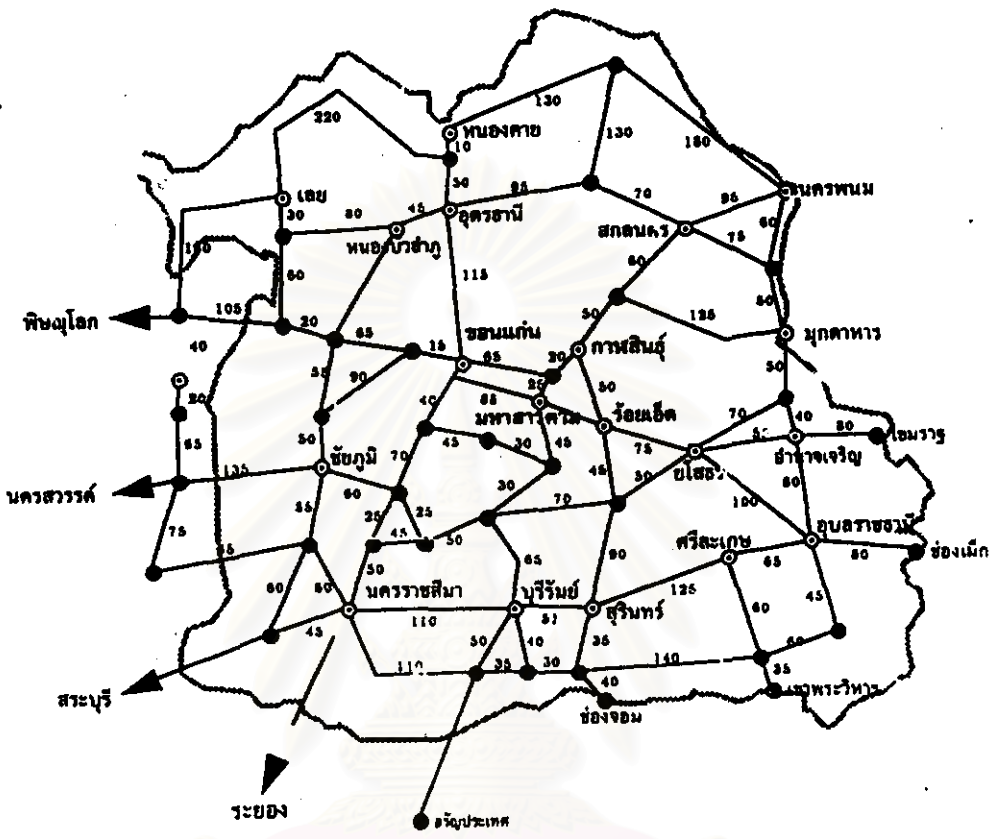
ข้อมูลอ้างอิงจาก : โครงการศึกษาและจัดทำแผนลงทุนจังหวัดขอนแก่น

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
 บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายอภิศักดิ์ ไผ่ทองคำ รหัส 3972374225

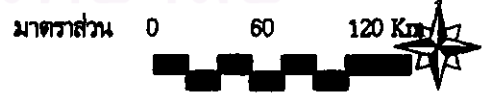
แผนที่ 4.2

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง

แสดง : โครงข่ายถนนพร้อมระยะทางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
สัญลักษณ์ :

- จังหวัด
- อำเภอ
- ตัวเลขระหว่าง ● บอกระยะทางเป็นกิโลเมตร

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายอภิศักดิ์ ไพฑูรกิจ รหัส 3972374225

แผนที่ 4.3

ข้อมูลอ้างอิงจาก : โครงการศึกษาและจัดทำแผนลงทุนจังหวัดขอนแก่น

ข. ไฟฟ้า

แหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าที่สำคัญของจังหวัดขอนแก่น คือ เขื่อนอุบลรัตน์ อยู่ที่อำเภออุบลรัตน์ เป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำแห่งแรกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีกำลังการผลิต 25.4 เมกะวัตต์ ผลิตกระแสไฟฟ้าในปี 2540 ได้ประมาณ 77 ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง และโรงไฟฟ้ากังหันก๊าซและพลังงานความร้อนร่วม อยู่ที่ อำเภอ น้ำพอง มีกำลังการผลิต 1,082 เมกะวัตต์ มีพลังงานไฟฟ้า 14.6 ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง

ค. การประปา

การประปาในจังหวัดขอนแก่น อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานประปา เขต 6 จังหวัดขอนแก่น สังกัดการประปาส่วนภูมิภาค ซึ่งมีขอบเขตการดำเนินงานในพื้นที่ 5 จังหวัด คือ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ชัยภูมิ และนครราชสีมา ปัญหาหลักของการประปา คือ การให้บริการ เนื่องจากไม่สามารถผลิตน้ำให้เพียงพอกับการใช้ ซึ่งจะเพิ่มเมกะระหว่างเดือน มีนาคม-พฤษภาคม ของทุก ๆ ปี ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำในบางเขต นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านการผลิต แหล่งน้ำคือ ลำห้วยกุดกว้าง มีปริมาณน้ำดิบไม่เพียงพอต้องเสียงบประมาณในการสูบน้ำจากแหล่งอื่น ส่วนคลองชลประทานก็ต้องปิดซ่อมคลองปีละ 2 ครั้ง ประมาณ 30 วัน ทำให้ต้องมีการกักตุนน้ำดิบ เพื่อใช้ในการผลิตน้ำประปาในขณะซ่อมคลองดังกล่าว

ง. โทรศัพท์

จังหวัดขอนแก่นเป็นที่ตั้งของฝ่ายโทรศัพท์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีชุมสายที่รับผิดชอบ 19 จังหวัด รวม 318 ชุมสาย เฉพาะชุมสายที่มีเขตปฏิบัติงานในจังหวัดขอนแก่น มี 32 ชุมสาย ถึงสิ้นเดือนมกราคม 2541 มีเลขหมายทั้งสิ้น 45,574 เลขหมาย เปิดใช้แล้ว 32,532 เลขหมาย สำหรับจำนวนเลขหมายโทรศัพท์สาธารณะมีทั้งสิ้น 45,574 เลขหมาย เปิดใช้แล้ว 32,532 เลขหมาย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2 สภาพทั่วไปของชุมชนเมืองขอนแก่น (พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน)

4.2.1 สภาพทางกายภาพ

ก. การใช้ที่ดิน

ลักษณะการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งมีพื้นที่อยู่ 46 ตร.กม. คือมีศูนย์กลางพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นสูงอยู่บริเวณใจกลางเมือง หรือเทศบาลเดิม สถานที่ราชการ และเขตทหารจะอยู่ทางทิศเหนือ มหาวิทยาลัยขอนแก่นอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ โรงงานอุตสาหกรรมอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของทางรถไฟ และถนนมิตรภาพ พื้นที่พักอาศัยกระจายอยู่รอบ ๆ เขตพาณิชย์กรรม ขยายออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันออกเฉียงตามแนวถนนสายหลักที่พุ่งออกจากตัวเมือง โดยมีพื้นที่ชนบทกระจายอยู่รอบนอกเขตเทศบาลนครขอนแก่น(แผนที่ 4.4) แสดง Built up Area ของเมืองขอนแก่นที่กระจายออกไปในปัจจุบัน

จากการสำรวจของกรมการผังเมือง เมื่อปี 2536 เพื่อวางแผนและจัดทำผังเมือง พบว่า การใช้ที่ดินในเขตผังเมืองรวมเป็นดังนี้

ตารางที่ 4.3 การใช้ที่ดินในเขตผังเมืองรวมจังหวัดขอนแก่น

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
ย่านพักอาศัย	11,431.74	8.70
ย่านการค้า	1,663.59	1.27
บริเวณราชการ	6,819.00	5.19
ย่านอุตสาหกรรม	1,100.76	0.53
โกดังสินค้า	1,276.60	0.97
ศาสนสถาน, สุสาน, ฌาปนสถาน	-	-
สาธารณูปโภค	482.48	0.37
พักผ่อน, สนามกีฬา	593.09	0.46
ทุ่งเลี้ยงสัตว์	3,823.62	2.91
ถนน, ซอย	7,139.00	5.43
โรงเรียน, สถานศึกษา	3,437.00	2.61
แม่น้ำ, ลำคลอง แหล่งน้ำ, เกษตรกรรม, ป่า, ที่ว่าง	92,987.325	70.73
รวมเนื้อที่ทั้งหมด	131,452.00	100.00

ที่มา : กรมการผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

แนวทางการพัฒนาพื้นที่วางสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง

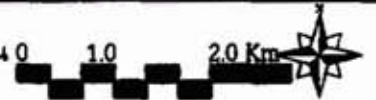
แสดง : Built up area ชุมชนเมืองขอนแก่น ปี 2541

สัญลักษณ์ :

■ Built up area

ข้อมูลอ้างอิงจาก : การศึกษา

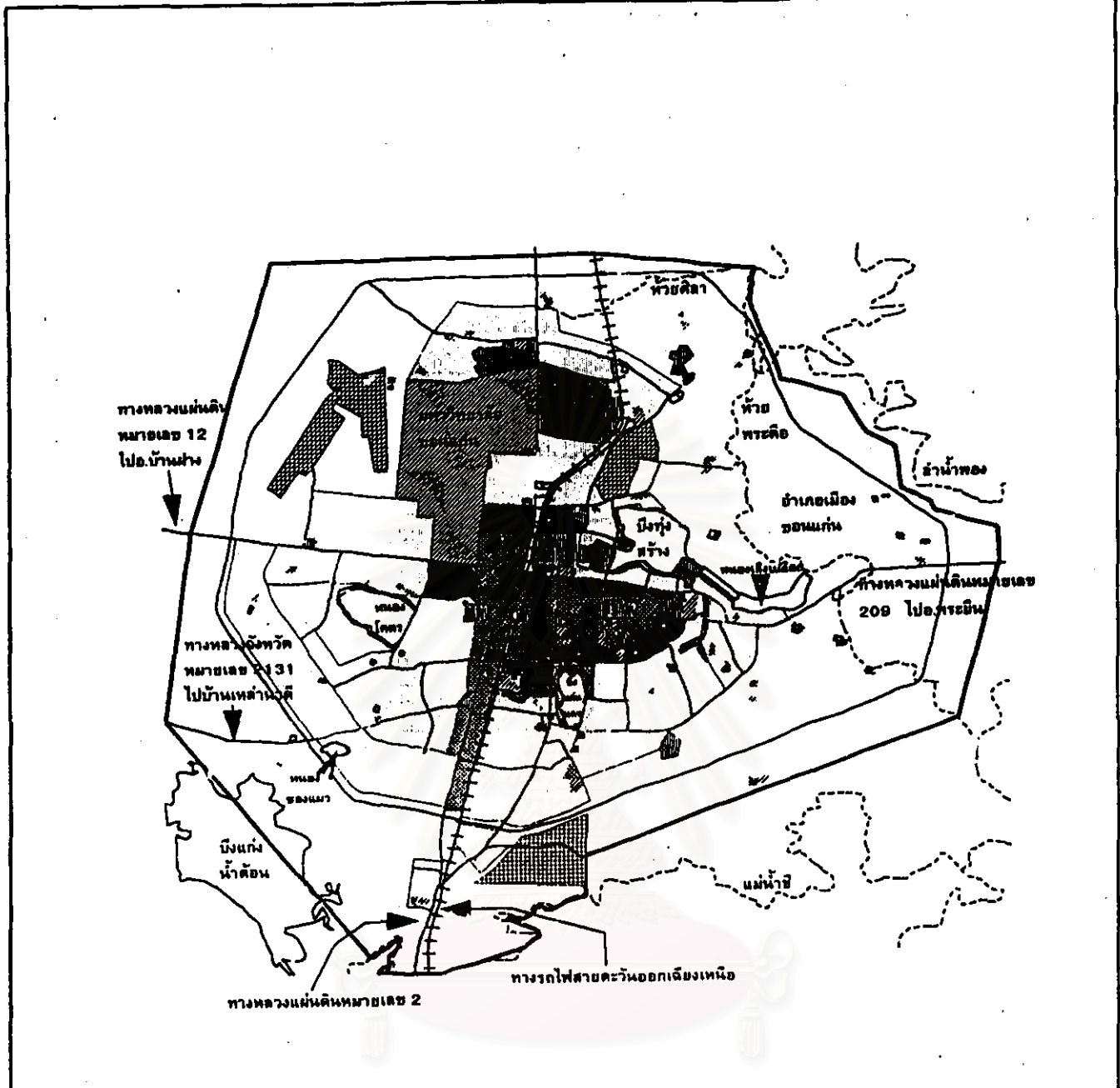
มาตราส่วน 0 1.0 2.0 Km

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายอภิศักดิ์ ไผ่ทัก รหัส 3972374226

แผนที่ 4.4

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง

แสดง : มังเมืองรวมจังหวัดขอนแก่น ปี 2532 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2)

สัญลักษณ์ :

- ที่ดินว่างสาธารณะที่อยู่นอกเขตเมือง - ที่ดินว่างสาธารณะที่อยู่นอกเขตเมืองนอกเขต - ที่ดินว่างสาธารณะที่มีกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล - พืชพันธุ์ไม้ - ที่ดินว่างสาธารณะของราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - ที่ดินว่างสาธารณะของภาคเอกชน - ที่ดินว่างสาธารณะของเทศบาล - ที่ดินว่างสาธารณะที่ไม่ใช่ของเทศบาล - ที่ดินว่างสาธารณะของโรงเรียน - ที่ดินว่างสาธารณะของมหาวิทยาลัย	- ที่ดินว่างสาธารณะของศาสนา - ที่ดินว่างสาธารณะของราชการ - การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ - แนวเขตเมือง - ทางรถไฟ - ทางหลวง ถนน - คลอง บึง - แม่น้ำ คลอง ลำห้วย - เขตทหาร

มาตราส่วน 0 1.0 2.0 Km

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายอภิศักดิ์ ไผ่ทองคำ รหัส 3972374225

ข้อมูลอ้างอิงจาก : โครงการศึกษาและจัดทำแผนลงทุนจังหวัดขอนแก่น

แผนที่ 4.5

ลักษณะการใช้ที่ดินในเขตผังเมืองรวม (แผนที่ 4.5) และเขตเทศบาลค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะสถาบันราชการ และสถาบันการศึกษา ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของเมือง สำหรับบริเวณย่านธุรกิจ พาณิชยกรรม อยู่บริเวณกลางเมืองและถนนสายหลักคือ จุดตัดระหว่างถนนศรีจันทร์และถนนกลางเมือง และกิจการอุตสาหกรรมมีกระจายอยู่ในเขตพาณิชยกรรมบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ในแนวแกนถนนสายหลัก ได้แก่ ถนนมิตรภาพ และถนนมะลิวัลย์

ข. การคมนาคมขนส่ง

1) การขนส่งภายในเมือง

สำหรับชุมชนเมืองขอนแก่น มีถนนสายหลักพาดผ่านเมือง คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 และมีถนนในระดับเมือง ประกอบด้วย ถนนกลางเมือง, ถนนหน้าเมือง, ถนนหลังเมือง ซึ่งแนวแกนขนานกันเหนือใต้ และมีถนนศรีจันทร์, ถนนเหล่าญาติ และถนนประชาสโมสร ขนานกันในแนวตะวันออก-ตะวันตก ซึ่งการสัญจรในเมืองมีระบบขนส่งสาธารณะสองแถวเล็ก, จักรตุ๊ก, สามล้อ และรถมินิบัสปรับอากาศ ค่าบริการ 5 บาทตลอดสาย

2) การขนส่งระหว่างเมือง

สำหรับชุมชนเมืองขอนแก่น มีถนนสายหลักพาดผ่านเมือง คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (บ้านไผ่-ขอนแก่น-อุดรธานี) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ขอนแก่น-ชุมแพ) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 209 (ขอนแก่น-เชียงใหม่-กาฬสินธุ์-มหาสารคาม) ซึ่งการขนส่งระหว่างเมืองจะมีรถบัสปรับอากาศ และแบบธรรมดา วิ่งรับส่งตลอดทั้งวัน โดยเฉพาะเส้นทางถนนมิตรภาพจะมีรถวิ่งระหว่างเมืองตลอด 24 ชั่วโมง เนื่องจากรถโดยสารส่วนหนึ่งมาจากต่างจังหวัดและกรุงเทพฯ ทั้งขาขึ้นและขาล่อง

ค. สาธารณูปโภค

1) ไฟฟ้า เมืองขอนแก่นใช้ไฟฟ้าจากแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าหลักจากเขื่อนอุบลรัตน์ และโรงไฟฟ้ากังหันก๊าซ และพลังงานความร้อนร่วม ซึ่งหน่วยงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดขอนแก่น สังกัดการไฟฟ้าเขต 1 ภาค 2 เป็นผู้รับผิดชอบ

2) ประปา การประปาในเมืองขอนแก่น ยังมีปัญหาด้านการให้บริการ เนื่องจากยังไม่สามารถผลิตน้ำได้เพียงพอกับการใช้ ซึ่งจะมีการใช้น้ำมากระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม ของทุกปี ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำในบางเขต ในเขตอำเภอเมืองขอนแก่นมีผู้ใช้น้ำมากที่สุด 36,528 ราย ส่วนใหญ่จะเป็นประเภทที่อยู่อาศัย และรองลงมาคือธุรกิจและการค้า

3) การระบายน้ำ ระบายน้ำของเทศบาลนครขอนแก่นยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ การระบายน้ำยังทำไม่ได้ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศ และการพัฒนาพื้นที่บางบริเวณก่อให้เกิดการขวางกั้นเส้นทางน้ำ การระบายน้ำเสียเข้าสู่ระบบบำบัดยังขาดท่อระบายน้ำเสียในบางพื้นที่ จึงต้องระบายน้ำเสียทิ้งลงในดินและที่ลุ่ม

4) โทรศัพท เดือนมิถุนายน 2529 จังหวัดขอนแก่น มีชุมสายโทรศัพท์ทั้งหมด 26 ชุมสาย มีจำนวนขนาดหมายเลข 31,930 เลขหมาย มีการเปิดให้บริการประเภทสาธารณะที่ใช้เหรียญและบัตรจำนวน 986 เลขหมายซึ่งส่วนมากกระจายอยู่ในชุมชนเมือง

5) การกำจัดขยะ ขณะที่เกิดขึ้นในเขตเทศบาลมีประมาณวันละ 160 ตัน ซึ่งเป็นขยะจากที่พักอาศัย ตลาดสด ย่านการค้าพาณิชย์ สถานประกอบการ สถานที่ราชการ จากข้อมูลปี 2538 เทศบาลนครขอนแก่นมีประชากร 157,417 คน มีอัตราการเกิดขยะ 0.63 กิโลกรัม/คน/วัน

4.2.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ก. กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนเมือง

กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนเมืองขอนแก่น ที่สำคัญคือ การค้า, การบริการ และอุตสาหกรรม โดยเฉพาะเรื่องการค้าปลีกค้าส่ง มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด ร้อยละ 18.3 ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางเมือง โดยเฉพาะบริเวณถนนศรีจันทร์ ถนนกลางเมือง และถนนหน้าเมือง และอันดับ 2 ได้แก่กิจกรรมการบริการ มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด ร้อยละ 17.33 ซึ่งมีที่ตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางเมืองปะปนกับเขตการค้า, บริเวณริมฝั่งแก่นนคร และในช่วงปี 2539 เป็นต้นมาได้เกิดการพัฒนเขตเศรษฐกิจใหม่บริเวณถนนมิตรภาพ มีการจัดสร้างศูนย์การค้าปลีก และส่ง คือ แม็คโคร, โลตัส และบิกซี อันดับที่ 3 คือ การอุตสาหกรรม มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด ร้อยละ 13.43 มีที่ตั้งอยู่นอกแนวบริเวณริมถนนมิตรภาพ และในเขตรอบนอกเมือง

ข. ปัจจัยรื้อนำทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนเมือง

ชุมชนเมืองขอนแก่น ได้รับผลการพัฒนา จากนโยบายการพัฒนาเมืองหลักในภูมิภาค โดยรัฐบาลเร่งสร้างฐานเศรษฐกิจของจังหวัด ให้เป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ และแหล่งจ้างงานที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน โดยปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้เป็นแหล่งงานอุตสาหกรรม การค้า และการบริการ เพื่อรองรับแรงงานในเมือง และแรงงานส่วนเกินจากภาคเกษตร ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งในชนบท และเมือง จึงมีปัจจัยที่นำการพัฒนาทางเศรษฐกิจซึ่งเกิดจากผลของการพัฒนาเมืองคือ การปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการคมนาคม รวมทั้งการจัดระเบียบชุมชนด้านที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ค. ฐานะทางการเงินการคลังของท้องถิ่น

เทศบาลนครขอนแก่น มีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย ซึ่งเปรียบเทียบระหว่างปี 2535, 2536 และ 2537 พบว่า เทศบาลนครขอนแก่นมีรายรับ 96.68, 108.61 และ 126.00 ล้านบาท ตามลำดับ และมีรายจ่าย 163.24, 236.54 และ 247.69 ล้านบาท ตามลำดับ ซึ่งรายได้หลักของเทศบาลมาจากเงินอุดหนุนของรัฐบาล และหมวดภาษีอากร ร้อยละ 51 และร้อยละ 39 ตามลำดับ นอกจากนี้ก็มีเงินกู้จาก กองทุนส่งเสริมกิจการสุขภาพ (กส.ส.) เพื่อปรับปรุงถนน ทดแทนที่ดิน การปรับปรุงคลองร่องเหมือง สมทบก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย ในส่วนของรายจ่ายนั้นเป็นรายจ่ายประจำร้อยละ 65.99 และรายจ่ายเพื่อการลงทุน 34.01 งบรายจ่ายทั้งสิ้น

4.2.3 สภาพทางสังคมและประชากร

ก. โครงสร้างทางสังคม

ลักษณะทางสังคมของประชาชนในชุมชนเมืองขอนแก่น ส่วนมากจะเป็นคนที่มีเชื้อชาติไทยอีสาน และมีคนจีนซึ่งเป็นพ่อค้าแม่ค้าอยู่บ้าง นับถือศาสนาพุทธ ลักษณะทางครอบครัวในปี 2540 ในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีครัวเรือนทั้งสิ้น 18,258 ครัวเรือน แต่มีจำนวนบ้าน 39,182 บ้านซึ่งจะแสดงให้เห็นว่ามีการแยกบ้านออกในลักษณะที่เป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น

ข. การบริหารและปกครอง

เทศบาลนครขอนแก่นได้ยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองโดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเมืองขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2478 มีพื้นที่ 4,031 ตารางกิโลเมตร ต่อมาเมื่อปี 2514 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกเขตเทศบาลออกไปอีกซึ่งครอบคลุมหมู่บ้านชนเมืองต่าง ๆ คือ บ้านสีฐาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น บ้านสามเหลี่ยม บ้านหนองแวง ศูนย์ราชการ บ้านดอนหญ้านาง บ้านโนนชัย บ้านระฆัง บ้านหนองใหญ่ บ้านโนนทัน บ้านคูม บ้านโนนหนองวัด รวมพื้นที่ตามพระราชกฤษฎีกา ปี 2514 ทั้งสิ้น 46 ตารางกิโลเมตร และยกฐานะเป็นเทศบาลนครเมื่อปี 2538 ซึ่งมีการแบ่งส่วนราชการเป็น 10 หน่วยงานหลัก ได้แก่ สำนักปลัดเทศบาล, กองการศึกษา, กองคลัง, กองช่าง, กองอนามัยสิ่งแวดล้อม, กองช่างสุขาภิบาล, กองวิชาการและแผนงาน, กองสวัสดิการสังคม, หน่วยตรวจสอบภายใน และสถานธนาพาส

ค. สภาพทางประชากร

1) ขนาดและการกระจายตัว

จากข้อมูลประชากรในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ปี 2520, 2530 และ 2540 พบว่า มีจำนวนประชากร 80,116, 129,806 และ 152,601 คน ตามลำดับ เมื่อเทียบความหนาแน่นในพื้นที่เขตเทศบาล 46 ตร.กม. คิดเป็น 1,741, 2,821 และ 3,317 คน/ตร.กม. ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในทุก 10 ปีเขตเทศบาลนครขอนแก่นจะมีความหนาแน่นของประชากรเพิ่มขึ้น ประมาณ 1,000 คน/ตร.กม

ตารางที่ 4.4 แสดงสถิติเกี่ยวกับประชากรในชุมชนเมืองขอนแก่น

ปี พ.ศ.	ประชากร	เกิด	ตาย	ย้ายเข้า	ย้ายออก	ครัวเรือน	จำนวนบ้าน
2520	80,116	2,809	323	7,199	4,794	11,469	14,567
2521	84,483	7,823	363	7,887	10,362	11,690	15,330
2522	89,925	8,277	298	8,477	9,665	12,007	18,690
2523	94,019	9,032	349	8,682	13,054	16,416	17,736
2524	100,210	9,341	369	8,024	11,444	16,769	18,286
2525	108,404	10,220	436	535	9,616	170,016	18,993
2526	115,515	826	29	8,679	2,358	52,146	19,979
2527	119,373	9,550	328	9,280	13,939	17,384	20,950
2528	121,784	9,306	319	8,161	15,785	17,495	221,946
2529	127,168	9,658	320	14,240	12,025	17,549	22,686
2530	129,806	10,136	1,193	8,311	14,991	17,580	23,801
2531	134,307	8,500	1,490	5,834	9,778	17,630	24,641
2532	140,639	13,494	1,855	6,917	11,343	17,682	25,868
2533	143,708	11,935	1,721	8,259	11,893	17,716	29,989
2534	143,891	12,478	2,096	7,839	13,978	17,807	27,977
2535	145,972	11,854	2,074	7,752	18,468	17,912	29,618
2536	146,273	12,347	1,089	1,671	1,671	17,929	31,689
2537	143,150	14,078	3,009	6,316	16,834	18,060	31,783
2538	141,911	14,794	2,078	5,116	18,237	18,076	34,133
2539	144,223	13,748	3,342	7,300	13,175	18,213	38,170
2540	152,601	13,409	3,307	8,136	14,386	18,258	39,182

ที่มา: เทศบาลนครขอนแก่น

2) การเปลี่ยนแปลงประชากร

การเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วงปี 2534 - 2540 พบว่า มีจำนวนคนเกิดโดยเฉลี่ย 13,244 คน/ปี อัตราการเกิดต่อพัน 91.16 การตาย 2,428 คน/ปี อัตราการตายต่อพัน 16.68 การเพิ่มของประชากรโดยเฉลี่ย 3,299 คน/ปี อัตราการเพิ่มต่อพันคน 22.53 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวโน้มของการเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีแนวโน้มสูงขึ้นประมาณ 3.3 พันคนต่อปี หรือประมาณ 22.53 ต่อพันคน

ตารางที่ 4.5 อัตราการเกิด - การตาย และการเพิ่มของประชากรในชุมชนเมืองขอนแก่น

ปี / รายการ	จำนวนการเกิด (คน)	อัตราการเกิด (ต่อพันคน)	จำนวนการตาย (คน)	อัตราการตาย (ต่อพันคน)	จำนวนการเพิ่ม (คน)	อัตราการเพิ่ม (ต่อพันคน)
2534	12,478	87	2,098	16	4,243	29
2535	11,854	81	2,074	14	- 936	- 6
2536	12,347	84	1,089	7	11,258	77
2537	14,078	98	3,009	21	551	4
2538	14,794	104	2,078	16	- 405	- 3
2539	13,748	95	3,342	23	4,531	31
2540	13,409	88	3,307	22	3,852	25
เฉลี่ย	13,244	91.16	2,428	16.68	3,299.14	22.53

ที่มา: เทศบาลนครขอนแก่น

3) การคาดการณ์ประชากร

จากการคาดการณ์ประชากรในเขตเทศบาลนครขอนแก่นที่จะเพิ่มขึ้นในอีก 10 ปี พบว่า ในปี พ.ศ. 2545 จีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น เป็น 169,097 คน และปี 2550 จะมีประชากรเพิ่มเป็น 185,592 คน ซึ่งคำนวณโดยใช้อัตราการเพิ่มคงที่ ซึ่งการเพิ่มขึ้นของประชากร ดังกล่าวมีผลต่อการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่าง ที่จะต้องมีความหนาแน่นของการเข้าไปใช้ประโยชน์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจำเป็นที่จะต้องเตรียมการไว้รองรับต่อไป

ตารางที่ 4.6 แสดงการคาดการณ์ประชากรในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ในอีก 10 ปี

ปี พ.ศ.	จำนวนประชากร	อัตราการเพิ่มเฉลี่ย / ปี (คน)
2540	152,601	3,299.14
2541	155,900	3,299.14
2542	159,199	3,299.14
2543	162,498	3,299.14
2544	165,798	3,299.14
2545	169,097	3,299.14
2546	172,396	3,299.14
2547	175,695	3,299.14
2548	178,994	3,299.14
2549	182,293	3,299.14
2550	185,592	3,299.14

ที่มา: จากการศึกษา

4.2.4 การเปลี่ยนแปลงสภาพและการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่าง

ก. ที่ตั้งและลักษณะของพื้นที่ว่าง

ลักษณะของพื้นที่ว่างในเขตปัจจุบัน เป็นพื้นที่ว่างที่เกิด ที่เกิดจากการสร้างขึ้นใหม่ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่มีถนนพหลุกลำน้ำ อาทิ บริเวณทางเท้าสาธารณะ และบริเวณอาคารของเอกชน และพื้นที่ว่างอีกประเภทหนึ่งคือ บริเวณอาคารราชการ ซึ่งมีทั้งหมด 5 บริเวณ (แผนที่ 4.6) ดังนี้

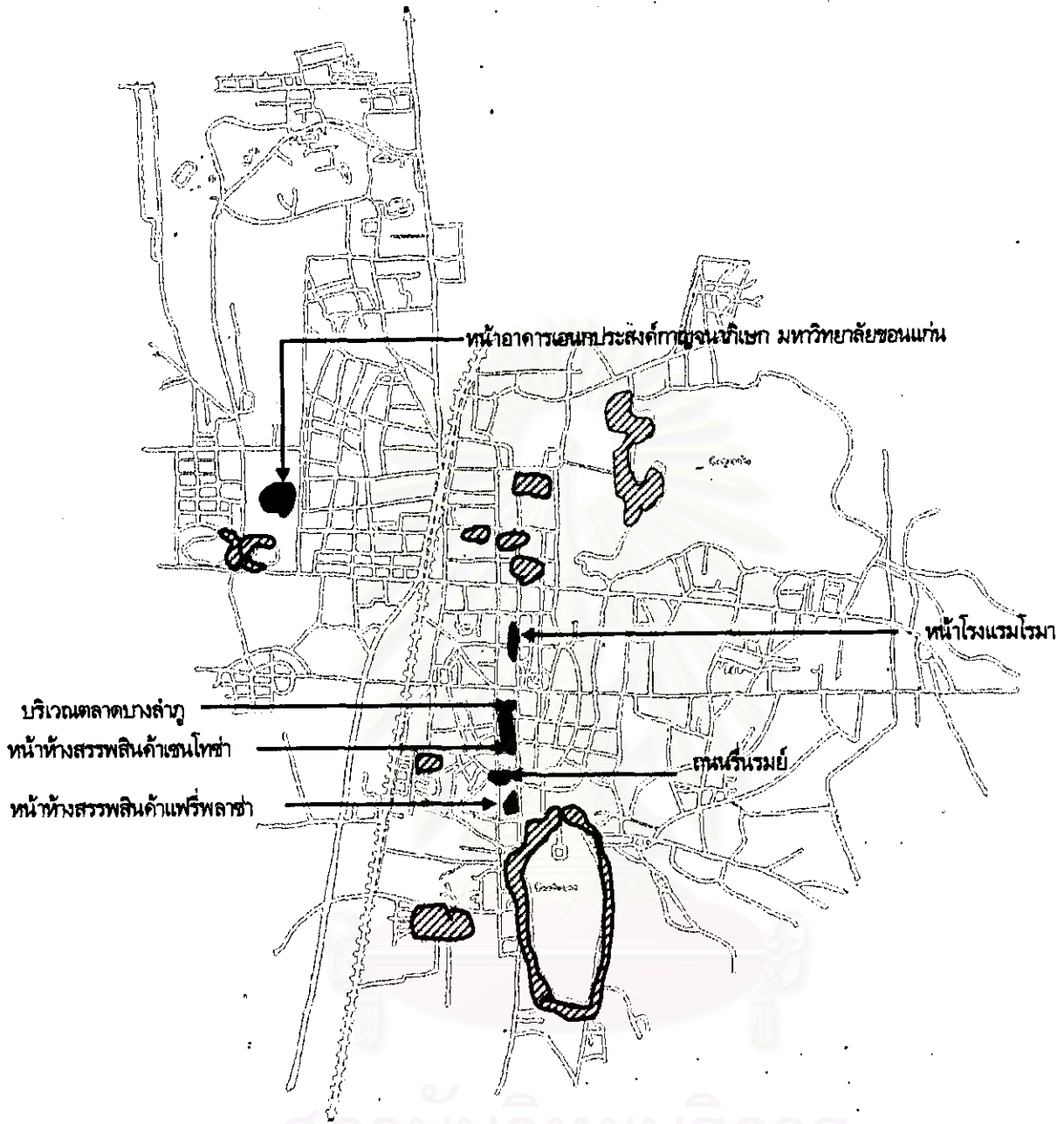
1) บริเวณหน้าโรงแรมโรมมา เป็นพื้นที่ว่างที่เป็นทางเดินเท้า แต่มีการเข้าไปยึดใช้ประโยชน์ เพื่อการค้า มีพ่อค้าแม่ค้าตั้งแผงขายอาหารในช่วงเช้า-เย็น และตอนกลางคืน จนถึงเกือบเที่ยงคืน มีแม่ค้าทาบผ้าไหมผืนเรขายให้นักท่องเที่ยว ประกอบกับบริเวณนั้นมีร้านแทนมัลลีและซึ่งเป็นร้านขายของฝากของขอนแก่น จึงมีผู้มาซื้อของและผ่านไปมาเป็นจำนวนมาก

2) บริเวณหน้าห้างสรรพสินค้าเซนโซซ่า เป็นพื้นที่ว่างบริเวณทางเดินเท้า มีการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการค้าขาย ซึ่งบริเวณนี้เป็นที่รกรอกโดยสารประจำทาง และตลาดสด โดยเฉพาะตลาดบางลำภูซึ่งเป็นที่ย้ายส่งผัก ผลไม้ จึงทำให้มีถนนพหลุกลำน้ำมากโดยเฉพาะในช่วงเย็นหลังเลิกงาน

3) บริเวณหน้าห้างสรรพสินค้าแอฟริกาซ่า เป็นพื้นที่ว่างที่เอกชนจัดไว้สำหรับลูกค้าที่เข้ามาซื้อสินค้าที่ห้าง จึงมีการจัดเตรียมที่นั่งพัก โทรทัศน์สาธารณะ และจัดพื้นที่ให้สวยงาม

4) บริเวณหน้าอาคารกาญจนาภิเษก มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีลานโล่งด้านหน้าสำหรับจอดรถ แต่มีการใช้ประโยชน์ของคนเมือง และนักศึกษาโดยใช้เป็นที่นั่งเล่นออกกำลังกาย และบางโอกาสใช้เพื่อจัดขายสินค้าราคาถูก

5) บริเวณถนนรื่นรมย์ เป็นที่ว่างบนถนน แต่ในช่วงเย็นจะมีการปิดถนนทำเป็นตลาดได้รุ่ง ขายอาหาร และสินค้าจนถึงเวลาประมาณ 6 ทุ่ม

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง

แสดง : พื้นที่ว่างสาธารณะที่เกิดขึ้นใหม่ในยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน)

- สัญลักษณ์ :
- พื้นที่ว่างสาธารณะเดิม
  - พื้นที่ว่างสาธารณะใหม่

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายอภิศักดิ์ ไผ่ทาค้า รหัส 3972374225

แผนที่ 4.6

ข้อมูลอ้างอิงจาก : การศึกษา

ข. ระบบชุมชนกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่าง

การพัฒนาที่เกิดขึ้นในยุคนี้ทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนซึ่งมีชุมชนที่เกิดขึ้นในยุคนี้กระจายออกไปในจุดต่าง ๆ ทุกบริเวณ (แผนที่ 4.7) ได้แก่

1) ทางด้านทิศเหนือ เกิดชุมชนบ้านจัดสรรเจริญทิวเวอร์ เป็นชุมชนที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ด้านการค้า และที่พักอาศัย ซึ่งการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของคนในชุมชนจะทำกิจกรรม เช่น การออกกำลังกาย การเลี้ยงลูก เดินเล่น ในที่ว่างบริเวณถนน และชุมชนสามเหลี่ยม 1,2,3 เป็นชุมชนพักอาศัย

2) ทางด้านทิศใต้ เกิดการขยายตัวของที่พักอาศัย ประกอบด้วย เฉพาะชุมชน, ชุมชนถนนโด, ชุมชนโนนหนองวัด1,2,3 ชุมชนหลังสนามกีฬา 1,2

3) ทางด้านทิศตะวันออก เป็นการขยายตัวของชุมชนที่พักอาศัย ประกอบด้วย ชุมชนโนนทัน 1,2,3,4 ชุมชนหนองใหญ่ 1,2

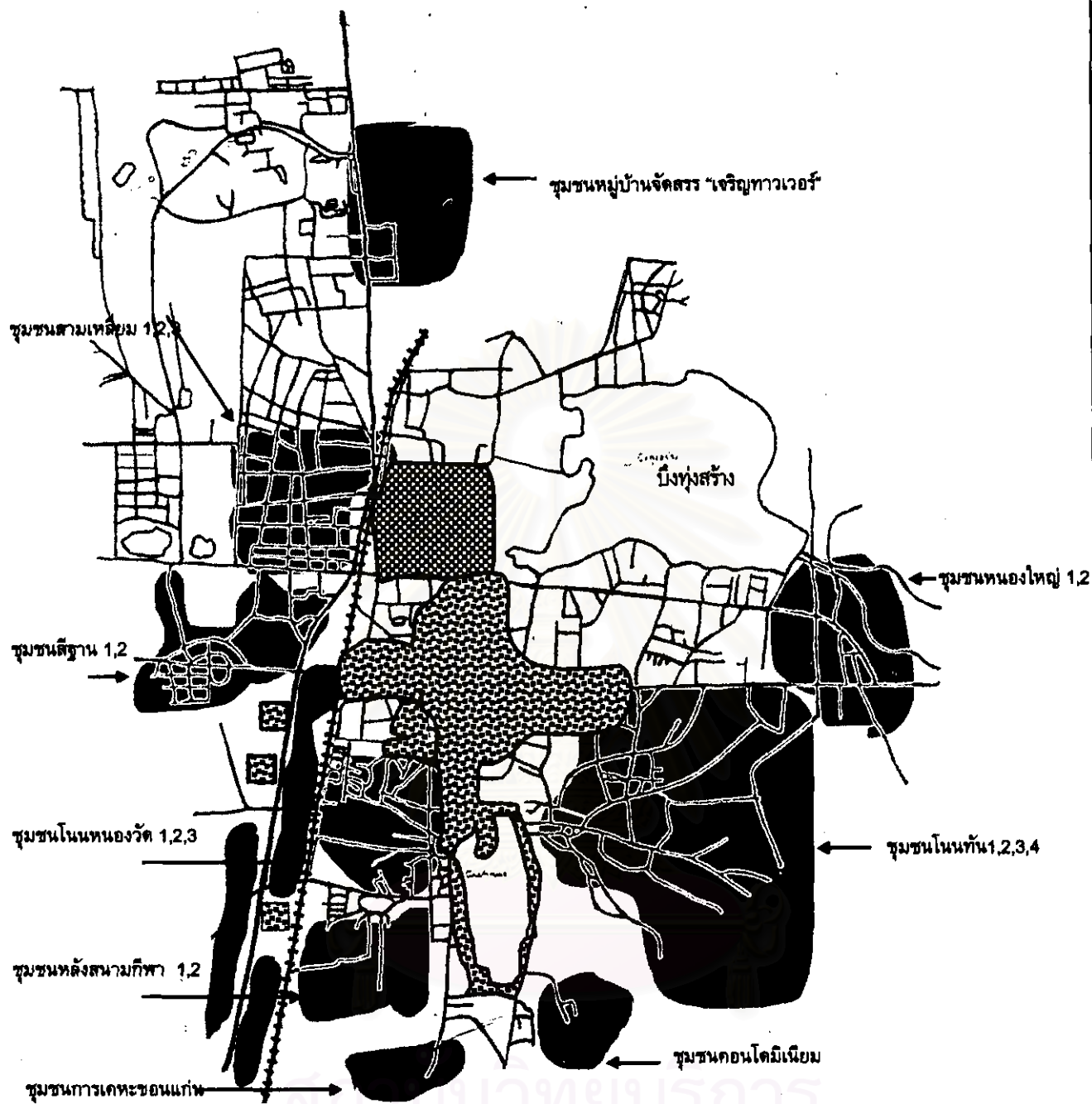
4) ทางด้านทิศตะวันตก เป็นการขยายตัวของชุมชนที่พักอาศัย คือ ชุมชนสีฐาน 1,2

การใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างของคนในชุมชนที่เกิดขึ้นในยุคนี้ เน้นการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างในระดับชุมชน และระดับย่าน เนื่องจากพื้นที่ว่างระดับเมืองมีการเข้าไปใช้ประโยชน์มากขึ้น สาเหตุเนื่องจากคนเมืองมีมากขึ้น และความต้องการพื้นที่เพื่อการพักอาศัยใกล้กับตัวเมืองจึงทำให้เกิดการความหนาแน่นของคนในเมืองมากขึ้น และการใช้พื้นที่เพื่อการพักอาศัยอยู่ในแนวตั้งเพิ่มขึ้น เช่น ชุมชนคอนโด เป็นต้น

ค. การเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ว่าง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเด่นชัดมากในยุคนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงโดยเอกชน ซึ่งเกิดจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการขยายตัวของธุรกิจการค้าและบริการ ประเภทโรงแรม ห้างสรรพสินค้า และอาคารพาณิชย์ ซึ่งทำให้พื้นที่ว่างของชุมชนบริเวณกลางเมืองลดลง และปิดล้อมการเข้าถึงมากขึ้น พื้นที่ว่างที่เหลืออยู่บริเวณทางเดินเท้าถูกยึดใช้เป็นพื้นที่เพื่อการค้า โดยเฉพาะในบริเวณศูนย์กลางที่มีคนพลุกพล่าน เช่น ห้างสรรพสินค้า ตลาดสด ตลาดโต้รุ่ง โรงแรม และ ร้านอาหาร

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง

แสดง : ชุมชนและย่านที่เกิดใหม่ ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน)

- สัญลักษณ์ :
- ชุมชน
  - ▨ ย่านการค้า
  - ▩ ย่านราชการ
  - ย่านอุตสาหกรรม

ข้อมูลอ้างอิงจาก : การศึกษา

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายอภิศักดิ์ ไผ่คำ รหัส 3972374226

แผนที่ 4.7

4.2.5 บทสรุปชุมชนเมืองขอนแก่นกับการก่อเกิดเป็นชุมชน ย่าน และเมือง

ชุมชนเมืองขอนแก่นเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านเป็นเมืองมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งมีหลักฐานทางโบราณคดีปรากฏให้เห็น หลังจากนั้นพัฒนาการขาดช่วงไป และกลับมาเป็นบ้านเมืองอีกครั้งในช่วงปี 2340 มีการก่อร่างสร้างเมือง และมีพัฒนาการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน บทสรุปนี้เป็นการสรุปประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการเป็นชุมชนเมืองขอนแก่นใน 3 ประเด็น คือ

ประเด็นแรก เป็นการสรุปถึงกระบวนการเป็นเมืองอย่างเป็นขั้นตอน และกระชับ ของชุมชนเมืองขอนแก่นในยุคต่าง ๆ ซึ่งจะอธิบายถึง ความเป็นมาของการตั้ง เหตุปัจจัยของการเกิด, การขยายตัว และบทบาทของเมืองในแต่ละยุคในระดับภาค และระดับเมือง

ประเด็นที่สอง เป็นการสรุปถึงกระบวนการก่อเกิดชุมชน ย่าน และเมือง ในยุคต่าง ๆ ซึ่งจะอธิบายถึง ความเป็นมาของการตั้ง เหตุปัจจัยของการเกิด, การขยายตัวของชุมชน, การก่อเกิดชุมชน, ย่าน และการก่อเกิดชีวิตเมืองในกิจกรรมศูนย์กลาง 6 ประเภท ประกอบด้วย กิจกรรมการค้าพาณิชยกรรม, ราชการ, การบริการสาธารณะ, การศึกษา และศาสนา

ประเด็นที่สาม เป็นการสรุปการเกิดพื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนเมืองขอนแก่นในยุคต่าง ๆ ซึ่งจะอธิบายถึง เหตุปัจจัยของการเกิด, กิจกรรมการใช้ประโยชน์, บริเวณที่เกิดพื้นที่ว่าง และระดับความเป็นสาธารณะของพื้นที่ว่างในแต่ละยุค ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระบวนการเป็นเมืองอย่างยั่งยืนบนดินและกระดาน ของชุมชนเมืองขอนแก่นในศตวรรษที่ ๑

ยุคโบราณ

ยุคตั้งเมือง (พ.ศ.2340-2474)

ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง
(พ.ศ.2475-2503)

ยุคพัฒนาเมืองตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-6 (พ.ศ.2504-2534)

ยุคเมืองขอนแก่นปัจจุบัน (พ.ศ.2535-ปัจจุบัน)

Built up Area

กระบวนการเป็นเมืองขอนแก่น

ความเป็นมา-เหตุปัจจัยการเกิด	สภาพภูมิประเทศเป็นเนินดินมีแหล่งน้ำธรรมชาติ และแม่น้ำโขงผ่านทิศเหนือ-ใต้ เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน	ความต้องการตั้งถิ่นเป็นใหญ่ของขุนนาง "เวียงเมืองแสน" และ นโยบายของกรุงเทพฯ	เป็นเมืองศูนย์กลางภาคอีสาน มีเส้นทางรถไฟตัดผ่าน ปี2478	เหมาะแก่การเป็นศูนย์กลางการบริหารภาคอีสาน มีวัดโบสถ์, เส้นทางการคมนาคมหลักมีครบภาพ 2509	เมืองศูนย์กลางระดับภาค มีมหาวิทยาลัย, หน่วยงานราชการระดับภาค, มีศักยภาพด้านการลงทุน ฐานแรงงานและทรัพยากร และการเชื่อมโยงสู่ประเทศในแถบลุ่มอินโดจีน
การขยายตัว	พัฒนาการชุมชน ชาติช่วงไป โดยไม่ทราบสาเหตุ สันนิษฐานว่า อาจเกิดโรคระบาดทำให้คนอพยพไป	ตามแนวถนนสายหลัก อ. ศรีจันทร์, อ.กลางเมือง และเขตชุมชนริ้วเปิงแก่นนคร	ตามแนวแกนเหนือ-ใต้, ตะวันตก ส่วนทิศตะวันออกขยายตัวน้อย เพราะ เป็นที่ลุ่มน้ำท่วมขัง	ตามแนวแกนเหนือ-ใต้, ตะวันออกและตะวันตก มีตัวชี้วัดการพัฒนาที่เหนือมีมหาวิทยาลัยขอนแก่น ทิศตะวันตกเป็นที่ตั้งสนามบินแห่งใหม่	ขยายตัวแตกออกไปทุกทิศทางทางทิศตะวันออก เฉพาะผู้ริเริ่มเป็นย่านนครเป็นย่านธุรกิจบริการ แนวถนนเมืงซำคองมี ศูนย์การค้าขนาดใหญ่ 3วงง
รูปการของเมือง	หลักฐานการจุดคบที่ชุมชนโนนห้วยสรุปว่าชุมชนมีการติดต่อกับชุมชนที่อยู่ทิศทะเล หรืออาจผ่านคนกลาง	เป็นเมืองหลักสังกัดเขตหัวเมืองลาวพวน เทินอ, หัวเมืองลาวพวน, มณฑลลาวพวน บริเวณเทศาภิบาล มีเมืองขึ้นหลายเมือง	ศูนย์กลางการรับซื้อข้าวส่งขาย และกระจายสินค้าอุปโภค-บริโภคสู่จังหวัดอื่นโดยรอบ	ศูนย์กลางการบริหารราชการระดับภาค การท่องเที่ยวพัฒนาแหล่งอุตสาหกรรมไฮโดรโปเอร์ที่ อ.ภูเวียง, อุตสาหกรรมทำน้ำตาล	ศูนย์กลางการบริหารราชการระดับภาค ศูนย์กลางการติดต่อค้าขายกับประเทศในแถบลุ่มอินโดจีน
ระดับเมือง	เป็นเมืองที่มี การจัดการระบบน้ำ ซึ่งชุมชนมีคูน้ำคันดิน 2 ชั้น	เป็นเมืองที่ปกครองเมืองสำคัญอื่น ๆ หลายเมือง ได้แก่ หนอง, ภูเวียง, พล	ศูนย์กลางการค้าปลีก-ส่ง เนื่องจากมีโกดัง และใกล้เส้นทางการคมนาคมสายหลัก	ศูนย์กลางค้าปลีก-ค้าส่ง, การบริการ	ศูนย์กลางการค้าปลีก-ค้าส่ง, การบริการ และการโรงแรม

กระบวนการก่อเกิดชุมชน ย่าน และเมือง ของชุมชนเมืองรามาแก่นในยุคต่าง ๆ

ยุคโบราณ

ยุคตั้งเมือง (พ.ศ.2340-2474)

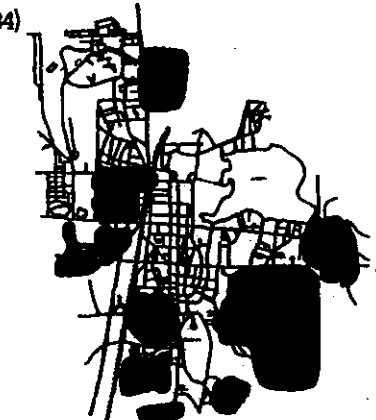
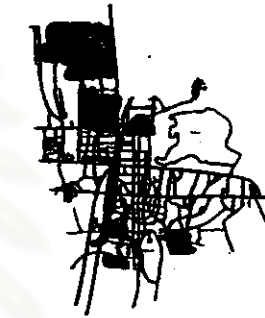
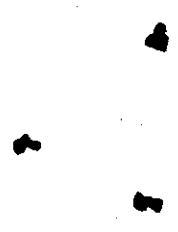
ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง
(พ.ศ.2475-2503)

ยุคพัฒนาเมืองตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่1-6 (พ.ศ.2504-2534)

ยุคเมืองรามาแก่นปัจจุบัน (พ.ศ.2535-ปัจจุบัน)

Community Area

กระบวนการก่อเกิดชุมชน ย่าน และเมือง

ความเป็นมา-เหตุปัจจัยการเกิด	สภาพภูมิประเทศเป็นเนินดินมีแหล่งน้ำธรรมชาติ และแม่น้ำไหลผ่านทิศเหนือ และได้พระมหากษัตริย์ทรงตั้งถิ่นฐาน	แหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ทางทิศตะวันออก "บึงบอน"	การตั้งโรงพยาบาลโรงเรียนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ, ตั้งโรงพยาบาลรามาแก่น, ย้ายเรือนจำทางทิศตะวันออก	การสร้างมหาวิทยาลัยระดับภาค, ย้ายสร้างศูนย์ราชการ, ย้ายสนามบินวังใหม่เมืองใหม่	การลงทุนภาครัฐเกี่ยวกับระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการลงทุนภาคเอกชน ด้านธุรกิจการค้าปลีก-ค้าส่ง และการโรงแรม
การขยายตัวของชุมชน	พัฒนาการขาดช่วงไป โดยไม่ทราบสาเหตุ ตั้งเมืองรามาแก่นเกิดโรคระบาด ทำให้คนอพยพหนีออกจากชุมชน	ตามแนวถนนสายหลัก อ. ศรีจันทร์, อ. กลางเมือง และเขตชุมชนริมบึงแก่นนคร	ตามแนวถนนเหนือ-ใต้, ตะวันตก ส่วนทิศตะวันออกขยายน้อยเพราะเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมขัง	ตามแนวถนนเหนือ-ใต้, ตะวันออกและตะวันตก มีตัวชี้ทางการพัฒนาทิศเหนือมีมหาวิทยาลัยรามาแก่น ทิศตะวันตกเป็นที่ตั้งสนามกีฬาเมืองใหม่	ขยายตัวแตกออกไปทุกทิศทาง ทางทิศตะวันออก มีการถมดินสูง, ริมบึงแก่นนครเป็นย่านธุรกิจบริการ ร่วมกับที่พักอาศัย, แนวถนนสายหลัก และถนนวงแหวนรอบเมือง
การก่อเกิดชุมชน	ชุมชนโสมชัย, โสมกัน, สีฐาน	ชุมชนเมืองเก่า, ชุมวัดสีนวน	ชุมชนสามเหลี่ยม, หนองแขวง, หนองใหญ่ และชุมชน สีฐาน, โสมชัย, โสมกัน	ชุมชนหลังสนามกีฬา, ชุมชนแฮนด์, บ้านจัดสรร	เกิดชุมชนการเคหะ, บ้านจัดสรร, คอนโดมิเนียม อพาร์ทเมนท์
การก่อเกิดย่าน	ชุมชนอยู่ในย่านหนองน้ำ 3 แหล่งใหญ่ คือบึงสีฐาน, บึงทุ่งสร้าง และบึงแก่นนคร	ย่านกลางเมืองราชการ, ย่านพักอาศัยบริเวณเมืองเก่า, ย่านการค้าบริเวณถนนสายหลักในเมือง	ย่านพักอาศัยคนป่วยโรคเรื้อน ย่านเกษตรกรรมรามาแก่น	ย่านธุรกิจกลางเมือง, ย่านธุรกิจบริการริมบึงแก่นนคร, ย่านอุตสาหกรรมริมถนนพหลโยธิน และถนนมิตรภาพ, ย่านราชการย้ายไปใหม่	เมืองแตกกระจายเกิดเป็นหลายย่าน ซึ่งอยู่กระจัดกระจายตามแหล่งชุมชน, โดยเฉพาะย่านธุรกิจการค้าปลีก-ค้าส่ง และการบริการ
การก่อเกิดชีวิตเมือง โฉมเมืองรวมศูนย์ลักษณะ 5 ประเภท	โสมชัยมีการติดต่อกับชุมชนทางทะเล	แนวถนนสายหลักศรีจันทร์, กลางเมือง	การค้าปลีก-ส่ง บริเวณกลางเมือง ขยายออกแนวถนนตะวันออก-ตก กระจายออกนอกเมือง	ค้าปลีก-ค้าส่ง, การบริการ (กลางเมือง) ย้ายไปบริเวณใหม่จัดเป็น ย่านราชการเฉพาะ รวมกลุ่มศูนย์บริการทางราชการ มหาวิทยาลัย, ภาคโมโตไทย์, อาชีวะของรัฐ, เอกชน วัดกระจายออกมาตั้งตามชุมชนในเขตเมือง	การค้าปลีก-ค้าส่ง, การบริการ และการโรงแรมราชการระดับภาค ทางทิศเหนือเมือง กระจายออกไปโดยรัฐ, เอกชนจัดขึ้น มหาวิทยาลัย, ภาคโมโตไทย์เชื่อมโยงสู่ระดับนานาชาติ วัดเป็นสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

พื้นที่ว่างสาธารณะ ของชุมชนเมืองขอนแก่นในยุคต่าง ๆ

ยุคโบราณ

ยุคตั้งเมือง (พ.ศ.2340-2474)

ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง
(พ.ศ.2475-2503)

ยุคพัฒนาเมืองตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่1-6 (พ.ศ.2504-2534)

ยุคเมืองขอนแก่นปัจจุบัน (พ.ศ.2535-ปัจจุบัน)

Public Open Spaces

กระบวนการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง

เหตุผลปัจจัยการเกิด	ที่ตั้งชุมชนใกล้กับพื้นที่ว่าง	ที่ตั้งชุมชนอยู่ติดกับพื้นที่ว่าง ติดศูนย์กลางการปกครองและ	ความต้องการสวนสาธารณะในเมือง เนื่องจากชุมชนขยายตัวใหญ่ขึ้น เพื่อสะดวกในการจัดพิธีเป็นทางการ	การขยายตัวของหน่วยงานราชการ เกิดที่ว่างในบริเวณที่ตั้งสถาบัน	พื้นที่ว่างลดลงมากเนื่องจากนำไปใช้เพื่อสร้าง สถาบันราชการ และอาคารพาณิชย์ ทำให้เกิดความ ต้องการใช้พื้นที่เพื่อพักผ่อนและการค้าเพิ่มขึ้น
กิจกรรมการใช้ประโยชน์	การทหาร ยิงชีพ	การทหาร พักผ่อน และ จัดกิจกรรมราชการของเมือง	การพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกาย	การพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกาย	การค้าขาย, การจัดกิจกรรมราชการ
บริเวณที่เกิดพื้นที่ว่าง	ติดชุมชน	ศูนย์กลางเมือง, ใกล้เมือง	บริเวณในเมืองขยายตัว	บริเวณสถาบันราชการ	ย่านการค้า และบริเวณสถาบัน,
ระดับความเป็นสาธารณะ	สาธารณะ	สาธารณะ	สาธารณะ	สาธารณะ, กึ่งสาธารณะ	กึ่งสาธารณะ, เฉพาะกลุ่ม